

Könyvekről

felügyeleti reformból való kizártság- a századforduló, s a tizes évek kifejezett harcosságával, markáns szakmapolitikai állásfoglalásaival szemben, megerősíti azt a meggyőződésemet, hogy a harmincas évek közepe markánsabb korszakhatár, mint a negyvenes évek vége: de ez inkább a recenzens személyes Móricka-efektusa, mint a szerzővel szemben megfogalmazódó követelmény.

A szerző – e tekintetben elfogadott, a recenzens által azonban nem támogatott normákat követve – a pártállam kialakulását tekinti korszakhatárnak, mely után két jelentősebb csomópontban ragadja meg a szakma emancipálódási, a politikától elszakadni vágyódó törekvését: a *Petőfi kör* 56-os ülésében – és az V. nevelésügyi kongresszusban. Előbbi kapcsán jelentős újdonságot jelent, hogy kissé „Balatonfüred központú” képünkkel szemben az 1956-os esztendő folyamataiba való jobb beillesztést lehetővé teszi, másrészt, hogy mítoszokat rombol, világosan megmutatja e kör távolságát egy pluralista, polgári demokratikus tudomány vagy oktatásfelfogástól.

Az V. nevelésügyi kongresszusról ezidáig egyáltalán nem lehetett politológiai, történeti elemzést olvasni, az oktatáspolitikai erőtérről szóló ismereteinket: a decentrum-centrum, ideológia-gazdaság antinómiájában mozgó képünket sokkal differenciáltabbá teszi az *Aczél-Gáspár* ellentét bemutatása: annak bizonyítása, hogy éppen az „Aczél-i ideológia” szolgálta a reformhoz illeszkedést, a professzionalizálódás lehetőségét, s a szakszervezeti érdekvédelem redistributista szíréhangja csábított vissza a szocialista morált terjesztő pedagóguskép felé: sajnos nem sikertelenül.

A kilencvenes évek elejét önálló fejezet mutatja be, melynek értékeiről – és persze vitatható pontjairól – olyan hosszan lehetne szólni, hogy az egy könyvismertetésben meg sem kísérelhető.

Nagy Mária műve, mint a fentiekből kiderült igen jelentős munka – jelentős hozzájárulás a magyar oktatástörténet-írás paradigmaváltásához. A szerző – aki pedig eddig nem foglalkozott az 1945 előtti magyar oktatástörténet kérdéseivel – e munkájával egyike azoknak, akik nélkül a magyar neveléstörténetírás – illetve annak oktatás-politika történeti alágazata – megújítása lényegesen kisebb eséllyel rendelkezne. *Nagy Mária* az oktatáskutatók, oktatásszociológusok körében eddig is a legolvasottabb szerzők egyike volt: a jövőben pedig az oktatástörténettel foglalkozó történetsszociológusok és neveléstörténetoktatók „kötelező irodalom – jegyzékére” is rákerül.

Nagy Péter Tibor

Báthory Zoltán és Kimmo Leimu: Finnish and Hungarian Education Compared: Selected Issues of Mutual Interest (A finn és magyar oktatás összehasonlítása: néhány közös probléma)

University of Jyväskylä, Institute for Education Research. Publication series B. Theory into Practice 87, Jyväskylä, Finland, 1994.

A neveléstudomány nemzetközi vérkeringésébe szinte kizárólag angol nyelvű munkákkal, tanulmányokkal lehet bejutni. *Báthory Zoltán és Kimmo Leimu* közös könyve nemcsak a szerzők nemzetközi ismertségét fokozza, hanem a nyelvi elszigeteltségben élő finn és magyar nemzet oktatásügyét megismerhetővé teszi széles szakmai olvasóközönség számára is.

Természetesen másképp olvassa a könyvet az, aki benne él a mai magyar közoktatás forrongó katonájában (valószínűleg igaz ez az érintett finn olvasóra is) és másképp veszi kézbe az, aki külső szemlélőként

Könyvekről

nem részese a két ország oktatásügyi mindennapjainak, akinék célja kizárólag az informálódás. A könyv jobbára az 1992-es adatokig kíséri figyelemmel a két ország egyes közoktatási mutatóit és ennél frissebb adatokra támaszkodó elemzés, összehasonlítás nehezen képzelhető el egy 1994-ben megjelent tudományos munkában.

A szerzők szándéka szerint az összehasonlítás az *iskolarendszerek, a tantervpolitika, az érettségi, az IEA-vizsgálatokból megállapítható hatékonyság és a pedagógiai értékelés* területén történt.

Az *iskolarendszerek* összehasonlításakor a két ország gazdasági helyzetére vonatkozó adatok jelzik azt a koordinátarendszert, amelyben a közoktatás mutatóit értelmezni lehet. Az eltérő hagyományok, a gazdasági teljesítmények különbözőségének rögzítése elengedhetetlen az összevetéshez. A vizsgált időszakban az összehasonlítást az is nehezíti, hogy Magyarországon a 80-as évek végétől lényeges szerkezeti változások indultak meg és ezek érzékeltetését sem lehetett megkerülni. Az írás egyértelműen a finn szisztéma mellett foglal állást, amely például az egységes középfokú képzést részesíti előnyben. (Ezzel kapcsolatban hadd jegyezzük meg, hogy a könyv megírása óta eltelt időben a remélt és az összehasonlítás által is kívánatosnak tartott előremutató változások késnek a magyar közoktatási rendszerben.)

A *tantervvel* kapcsolatos összehasonlítás elsősorban a centralizáció-decentralizáció mértékét és szintjeit tárgyalja. Akárcsak a két iskolarendszer összevetésekor, itt sem voltak megkerülhetők bizonyos politikai összefüggések, például Magyarország esetében a történelmi előzményekből és az egypártrendszer ideológiájából táplálkozó központi tantervi szisztéma egyeduralma, amelynek oldása szakmai és politikai tényezők együttesétől várható.

Viszonylag hosszú fejezet foglalkozik az *érettségivel*. Ez a súlyozás valószínűleg a kutatói érdeklődés irányából is fakad. Az összehasonlításban a finn érettségi bemutatása a kiindulópont. Az összevetés szerint míg Finnországban az érettségi tartalmi kérdései jelentik a fő problémát (például az egyes érettségi tantárgyak aránya, súlya), addig Magyarországon a vizsga standardizálása a gond. Egyik országban sem lehet az érettséggel kapcsolatos kérdéseket a középfokú oktatás egészének vizsgálata nélkül tárgyalni. Magyarország számára az összehasonlítás azt a tanulságot fogalmazza meg, hogy a középfokú oktatás mennyiségi kiterjesztése és minőségi fejlesztése nem egymást kizáró lehetőségek, és e kettős cél felé való törekvés magában foglalja az érettségi modernizálását is, részben azokkal az elemekkel, amelyeket a finn érettségi is tartalmaz. Az idegennyelvek nagy szerepe a finn érettségiben például megfontolásra érdemes jelenség; kérdés, hogyan látjuk a nyelvi érettségi és a nyelvvizsga viszonyát hazánkban.

Az összehasonlítás következő területe az iskolarendszerek *hatékonysága*. Itt az IEA-vizsgálatoknak azokat az elemeit emelik ki a szerzők, amelyek a két országban közösek voltak, és összevetésük értelmezhető. A magyar, illetve a finn oktatási rendszer teljesítményét bemutató alfejezetek nagyon lényegre törően foglalják össze a légfontosabb különbségeket és hasonlóságokat. Részletes magyarázattal igyekeznek megvilágítani, hogy a magyar oktatás hatékonysága miért jobb, mint ahogy azt az ország gazdasági helyzete, a népesség életszínvonala indokolná. Kiemelik a matematika és a természettudományok „húzó” szerepét, de szóba kerül az is, hogy az olvasás az egyik neuralgikus pont. Finnország esetében inkább azt emeli ki a fejezet, hogy az ország területi különbségei ellenére (sarkkörü területek, mezőgazdasági, városi régiók) az oktatási rendszer sikerrel törekszik az egyenlőtlenségek kiküszöbölésére. Az esélyegyenlőség megteremtése talán a finn oktatási rendszer legnagyobb vívmánya (ugyanaz sajnos nem mondható el Magyarországról). Magyarországgal ellentétben az IEA-vizsgálatba bevont finn korcsoportok olvasásteljesítménye kiváló volt, de a természettudományos tantárgyakban megmutatkozó teljesítmény a középfokú oktatás felső szintjén nem ad okot az elégedettségre.

A *pedagógiai értékelési rendszerek* összehasonlítása megállapítja, hogy Magyarországon a 70-es évektől terjedt el az angolszász elméleti pedagógia, amely megtermékenyítőleg hatott a magyar pedagógiai gon-

Könyvekről

dolgozásra, kutatói gyakorlatra, az empirikus kutatások megindulására és a nemzetközi vizsgálatokba való bekapcsolódásra. Ebben az összehasonlító blokkban a finn értékelési rendszerről szóló rész sokkal részletesebb, mint a magyar.

Végül szólni kell a kötet függelékében található táblázatokról. Nemcsak kiegészítő az egyes fejezeteknek, hanem önmagukban is fontos információkat szolgáltatnak a két ország oktatásával kapcsolatos fejleményekkel.

Ez a finn-magyar összehasonlító pedagógiai munka méltóképpen reprezentálja a két szerző tudományos kvalitásait és a hazájukban folyó pedagógiai kutatómunka kiemelkedő színvonalát.

Szabolcs Éva